

VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE ÚVOD

PROMĚNA LIDSKÉHO ŽIVOTA

<https://www.youtube.com/watch?v=4oZX5ara9eM>

Čára života

Jde o projektivní psychodiagnostickou metodu podle pražského klinického psychologa Jiřího Tyla. Zkoumaná osoba je vyzvána, aby nakreslila čáru svého života. Pak je požádána, aby na této čáře vyznačila bod, kde se nachází v současnosti a také aby vyznačila významné, zlomové, kladné i záporné osobní životní události v minulosti, současnosti i očekávané v budoucnosti. Poté je vyzvána, aby o nich podrobněji vyprávěla a ohodnotila svůj život v minulosti a současnosti i v jeho očekáváních.

Narativní charakter, využití při výzkumu

CO JE TO VÝVOJOVÁ PSYCHOLOGIE?

Obecná výv. psych. = široce chápané pojetí

Fylogenetická psych. - založena na pozorování a srovnávání chování různých druhů živočichů na rozdílném stupni evoluční řady, etologie (Konrad Lorenz) studuje tyto jevy: vyhledávání potravy, teritoriální chování, výběr partnera a námluvy, hnízdění, péče o potomstvo

K problematice evoluce - stručný zjednodušený přehled

<https://www.youtube.com/watch?v=Kueo99LIWDg&list=PLqmy0o96fQtAbiTgAJjUDNQNw056PeaEI&index=5>

Antropogenetická psych. - vývoj psychiky u lidí v různých historických etapách a různých civilizačních kontextech, etnopsychologie, kulturní antropologie (Margaret Meadová)

Ontogenetická psych. - vývoj psychiky člověka, od jeho početí až do smrti

Aktuální geneze psychiky - vývoj psychických procesů v průběhu konkrétní akce (v průběhu učení, po oznámení špatné zprávy, při zvládání krize atd.)

Vývojová psych. jako ontogenetická = úžeji leč obvykleji

ZMĚNY V PRŮBĚHU VÝVOJE

Vývojová psychologie v užším pojetí studuje všechny změny, k nimž dochází v průběhu života člověka.

Evoluční změny – zákonitý (ne pouze nahodilý), jednorázový (neopakovatelný) postup řady změn ze sebe navzájem vycházející, které lze hodnotit jako přechod od méně dokonalého k dokonalejšímu (složitějšímu) a které jsou zaměřeny k uskutečnění určitého cíle (přežít, předat geny).

Období stability

Involuční změny – snížení fyziologických funkcí, schopností, tempa...

KRIZE JAKO CESTA

Krize – klade na člověka vyšší nároky, má v sobě vývojový potenciál, jde o reakci na nestandardní situaci, nejedná se o patologický jev

Krisis – z řečtiny doba rozhodování (původně při prognóze zdravotního stavu)

*„...Nejlepší lidé, které známe, prožili porážky, utrpení a ztráty, o něco usilovali a zápasili. Dokázali se odrazit ode dna a najít cestu. Tito lidé si dokáží život uvědomovat, jsou citliví a rozumí životu, což je naplňuje soucitem, laskavostí a hlubokým zájmem o druhé. **Krásní lidé nevznikají z ničeho nic...**“*

Elisabeth Kübler

Ross

TRANZITORNÍ KRIZE

Přechodové krize typické pro určité věkové období života

- ❖ Období vzdoru
- ❖ Krize pubertální, dospívání a krize identity
- ❖ Krize rané dospělosti
- ❖ Krize Kristových let (třicátnická krize)
- ❖ Krize středního věku
- ❖ Krize pokročilého stáří

DISPOZIČNÍ KRIZE

Krize vyvolaná konkrétním vnějším spouštěčem, situací. Neváže se na konkrétní vývojové období, i když s nimi může souviset.

- ❖ Vztahové krize – partnerské, rodinné, vyvěrající ze sociální patologie či psychopatologie
- ❖ Vnitřní osobní krize – strach ze závazků, nenalézání hodnot či smyslu života, pocit nudy a nedostatečné stimulace
- ❖ Pracovní krize – pracovní orientace, tvůrčí krize, neadekvátnost pracovních požadavků (obvykle nadměrné vedou k syndromu vyhoření)
- ❖ Psychosexuální krize
- ❖ Krize ztráty a traumatické krize

ZVLÁDÁNÍ KRIZE

Pojem **resilience**

- ❖ schopnost jedince zvládat stres a konfrontaci s výrazně nepříznivými životními okolnostmi
- ❖ odolnost vůči rizikovým faktorům
- ❖ pružné přizpůsobování se změnám

Maladaptace – snížená schopnost/neschopnost přizpůsobovat se měnícím životním podmínkám

Protektivní faktory

Rizikové faktory

Nature vs Nurture

NATURE X NURTURE

Jedna ze základních otázek psychologie a pedagogiky.

Čím je formována (ovlivněna) psychika jedince?

Velký aplikační dopad v oblasti vzdělávání a výchovy.

Dědičnost x prostředí

Hereditarismus - přesvědčení, že většina rozdílů v (nejen) kognitivních schopnostech mezi lidmi či různými skupinami lidí je dána dědičností. Snaha o rozvoj toho mála, co je možné výchovou a vzděláváním ovlivnit je na celospolečenské úrovni neefektivní a neekonomická a prostě existují skupiny lidí (obvykle etnicky či sociálně vymezené) s vrozeně nižšími schopnostmi.

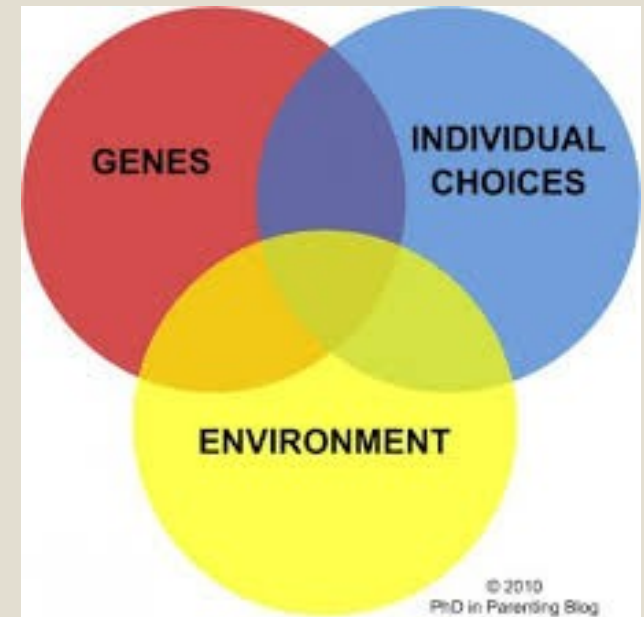
Environmentalismus - přesvědčení, že většina rozdílů v kognitivních schopnostech mezi lidmi či různými skupinami lidí je dána vlivem prostředí, v němž lidé vyrůstají a žijí.

Dokládají různými pozorováními a studiemi, jak je možné zlepšit či zvýšit kognitivní schopnosti i u lidí žijících v sociálně znevýhodněném prostředí.

Řešení je úkolem vývojové psychologie.

NATURE X NURTURE KONVERGENCE OBOU PŘÍSTUPŮ

Hypotézy J. Švancary

1. Gaussova křivku - její střed tvoří jedinci, na které má vliv především prostředí, oba extrémy Gaussovy křivky tvoří jedinci, u nichž se uplatňuje výrazně vliv dědičnosti
2. Psychické stavy jsou předurčeny geneticky a chování v sociálním kontextu je především ovlivněno prostředím
3. Stupeň vývoje - genetické determinanty se projevují výrazněji v dětském věku, později se uplatňuje vliv prostředí

CÍLE VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

Popsat vývojové změny, které jsou charakteristické pro určité období.

Z těchto popisů odvodit obecné zákonitosti, které se týkají vývoje jednotlivých struktur a příčinných souvislostí v celém průběhu vývoje člověka.

Konečným cílem je vytvořit jednotnou teorii, která umožňuje z malého počtu základních předpokladů odvodit co nejvíce faktů, včetně kvalitní predikce.

Ale jak je to doopravdy?

Nomotetické paradigma

Idiografické paradigma

METODY VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

Pozorování za přirozených nebo experimentálních (kontrolovaných podmínek), rozhovor, testové metody.

Ale jak to skloubit s časem (vývoj je vždy vývojem v čase)?

Longitudinální (podélné) výzkumy a studie

Příčné výzkumy a studie (cross section)

Semilongitudinální (zrychlený longitudinální)
výzkum

Retrospektivní (anamnestický) postup

Prospektivní (katamnestický) postup

ZRÁNÍ

Proces zrání je předurčen genetickým programem, projevuje se zákonitou posloupností určitých změn, které lze chápat i jako stav připravenosti k dalšímu rozvoji. Vývojové proměny v jednotlivých oblastech postupují v určitém stabilním pořadí. Jejich individuální variabilita se projevuje v rychlosti, rovnoměrnosti či míře rozvoje. V procesu zrání se objevují kritická období, která jsou nejvhodnější k rozvoji jednotlivých psychických vlastností či k důležité vývojové změně (období vzniku citové vazby matky a dítěte, učení se cizímu jazyku, rozvoj logického uvažování na počátku školního období...)

Zrání ovlivňuje pouze předpoklady k rozvoji určitých psych. procesů. Dále je rozvíjí učení až na individuální úroveň.

Vztah zrání a učení má charakter interakce. Výsledky učení nemají trvalý charakter, mohou být ovlivňovány novými zkušenostmi. Zrání je trvalé a nevratné (s výjimkou